

Cumhurbaşkanlığı Sistemi Türkiye Ekonomisine Ne Vaat Ediyor?

NURULLAH GÜR

- Ekonomi açısından mevcut sistemin zaafı nelerdir?
- Cumhurbaşkanlığı sistemi ekonomi için ne vaat ediyor?
 - Türkiye'nin küresel ekonomideki rolü nedir?

GİRİŞ

Türkiye 16 Nisan 2017 Pazar günü çok önemli bir kavşak geride bıraktı. Referandumdan çıkan evet kararı, kurumsal vesayet mekanizmalarının ortadan kalkması ve böylece Türkiye'de daha güçlü demokratik bir sistemin kurulmasına zemin hazırlayacak önemli bir adımdır. Tam anlamıyla Kasım 2019'da yürürlüğe girecek olan yeni yönetim sistemi yalnızca siyasi anlamda değil aynı zamanda ekonomik anlamda da önemli değişiklikleri vaat ediyor. Şayet Türkiye önümüzdeki iki yıllık geçiş dönemini yapıcı ve kapsayıcı bir şekilde dizayn ederse ülke ekonomisinin geleceği daha parlak bir görünüme kavuşacaktır.

Türkiye ekonomisi 2012'den bu yana Gezi Parkı Şiddet Eylemleri, 17-25 Aralık yargı darbesi, terör saldırıları ve 15 Temmuz darbe girişimi gibi olaylardan kaynaklanan belirsizliklerden dolayı potansiyelinin altında bir büyüme performansı gösteriyor. Ekonomi bu olumsuzluklara rağmen söz konusu dönemde G20 ülkelerinin birçoğundan daha iyi bir büyüme performansı gerçekleştirmiştir. Bu büyümenin kompozisyonuna bakıldığında tüketim ve devlet harcamalarının

ekonomik büyümenin temel itici güçleri olduğu görülmektedir. Türkiye'nin bu büyüme performansı – özellikle küresel ekonominin böylesine dalgalı olduğu bir dönemde– değerli olsa da Vizyon 2023 gibi büyük hedeflere ulaşılması açısından yeterli değildir.

Orta ve uzun vadeli ekonomik hedeflere ulaşabilmesi için Türkiye ekonomisinin en az ortalama yüzde 5 büyümesi gerekiyor. Referandumda 1,3 milyon oy farkıyla kabul edilen Anayasa değişikliği sonrasında yürürlüğe girecek olan Cumhurbaşkanlığı sistemi ekonomik büyüme ve kalkınma açısından önemli fırsatlar sunmaktadır. Bu perspektif yeni sistemin Türkiye ekonomisinin geleceği açısından önemini analiz etmeyi amaçlamaktadır.

MEVCUT SİSTEMİN ZAAFLARI VE YENİ SİSTEMİN VAATLERİ

Bir ülkenin sosyal ve kültürel kodları; siyasi istikrarı sağlama, öngörülebilir ve kapsayıcı politikaları sunma ve hızlı karar alma mekanizmasını devreye sokmada hangi sistemi daha başarılı kılıyorsa o sistem ülkenin ekonomik gelişmesi açısından daha faydalıdır. Cum-

Nurullah GÜR

2006 yılında Marmara Üniversitesi İktisat Bölümü'nden mezun oldu. Aynı bölümden 2008 yılında yüksek lisans derecesini aldı. Doktora derecesini 2012 yılında University of Essex'den aldı. Gür, halen İstanbul Medipol Üniversitesi Ekonomi ve Finans Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalışmalarına devam etmektedir. Ekonomik gelişme, finans-reel sektör ilişkisi ve uluslararası politik iktisat alanlarında çeşitli uluslararası dergilerde yayınları bulunmaktadır.

huriyet tarihimize baktığımızda koalisyon hükümetleri dönemlerinde istikrarın sağlanamadığı, politikaların öngörülebilir ve kapsayıcı olmaktan bir hayli uzak olduğu ve hantal bürokratik yapının sistemi kilitlediği görülmektedir. 1970'lerdeki dar boğazlar, 1994 ve 2000-2001 krizleri hep koalisyon dönemlerinde meydana geldi. Tek parti iktidarı dönemlerinde ise Türkiye ekonomisi büyük atılımlar gerçekleştirdi.

Kardeşlerin bile aralarındaki anlaşmazlıklar sonucu aile şirketlerine zarar verdikleri ve sürdürülebilir ortaklıklara çok az rastlanılan bir sosyokültürel ortamda koalisyon hükümetlerinden başarı beklemek hayalcilik olacaktır. Koalisyon hükümetlerinin ekonomik anlamda görece başarılı olduğu İskandinav ülkelerinde bu başarının altında küçük ve homojen nüfus, yüksek toplumsal güven ve coğrafi konum gibi faktörler yer almaktadır. Bununla birlikte koalisyon hükümetlerinin başarılı işlediği ülkeler ekonomik altyapılarını 50 yıldan fazla bir süredir sağlam bir zemine oturtmuş ve dolayısıyla hızlı karar almanın ikincil öneme sahip olduğu ülkelerdir. Türkiye gibi ekonomik kalkınma yarışında geride kalmış bir ülkenin yavaş tempo ile yol alma lüksü yoktur.

Her ne kadar Türkiye son 15 yıldır belirli bir siyasi istikrar içerisinde yönetilse de mevcut sistem bu durumu garanti etmiyor. Bunun en yakın örneğini 7 Haziran 2015 seçimlerinde yaşadık. Yüzde 41 oy alan ve en yakın rakibine yaklaşık 15 puan fark atan AK Parti tek başına iktidarı kuramadı. Bu anlamda Türkiye ekonomisinin koalisyon hükümetleri ile patinaj çekmemesi için Cumhurbaşkanlığı sistemi önemli bir fırsat sunuyor.

Mevcut sistemin ekonomik anlamda bir başka zafı da hem cumhurbaşkanı hem de başbakanın seçime gelmesi ve her iki makamın da önemli güçleri elinde bulundurmasından kaynaklanabilecek potansiyel sorunlara gebe olmasıdır. Son dokuz-on yıldır cumhurbaşkanları ile başbakanlar arasındaki ilişkinin düzgün işlemesi tamamen güçlü insani ilişkilere dayanmaktadır. İki güç arasındaki ilişkinin her dönemde bu denli uyumlu olmasını beklemek gerçekçi değildir. Her ikisi de seçimle gelen ve yüksek güçlerle donatılmış kişilerin kendi seçim ajandalarını düşünerek birbiriyile çelişen popülist politikalar uygulama istekleri belirsizlikleri

artırarak ekonomiye çok ciddi zararlar verebilir. Bununla birlikte Anayasa kitapçığı fırlatma vakasında olduğu gibi cumhurbaşkanı ve başbakan arasında meydana gelen gereksiz sürtüşmeler ekonomik krizlerin fitilini ateşleyebilir.

Mevcut sistem kararların hızlı uygulanamamasına ve bürokrasinin düzgün işleyememesine de neden olmaktadır. Bu ülke yürütmenin başı olan başbakanın kendi bürokrasını dahi seçemediği dönemleri yaşamıştır. 2006 yılında Merkez Bankasına başkan atanması yapılmaya çalışılırken Merhum Adnan Büyükdeniz ve Başbakan Yardımcısı Mehmet Şimşek gibi işinin ehli kişilerin ismi geçmesine rağmen o dönemin cumhurbaşkanının ideolojik direktmeleri sonucunda bu önemli adaylar Merkez Bankası başkanı olarak atanamamışlardır. Benzer şekilde ülkenin gelişmesi için ortaya konan birçok proje cumhurbaşkanı-başbakan uyumsuzluklarını ve yönetimdeki çift başlılığı fırsat bilerek işleri yokuşa süren hantal bürokrasi yüzünden çok uzun uğraşlar sonunda hayata geçirilebilmiştir. Siyaset ve bürokraside çarkların hızlı dönmediği bir yönetim sisteminde ekonomik gelişme basamaklarını daha hızlı bir şekilde çıkmak mümkün değildir.

UZUN VADELİ POLİTİKALARI YENİDEN DÜŞÜNME FIRSATI

Türkiye 2000-2001 krizinden sonra birinci nesil ekonomik reformları uygulama konusunda mükemmel bir iş çıkardı. Kişi başına düşen GSYH kısa bir sürede 3 bin dolar seviyesinden 10 bin dolar seviyesine yükseldi. Türkiye bu başarıyı büyük oranda finansal ve makroekonomik istikrarı tesis ederek sağladı. Bu başarıyı bir üst seviyeye çıkarmak ve gelişmiş ülke konumuna ulaşmak için Türkiye'nin ikinci nesil ekonomik reformları ve akıllı bir sanayi politikası uygulaması gerekirdi. Ancak maalesef küresel finans krizi, jeopolitik riskler ve içeride artırılmaya çalışılan siyasi tansiyon ekonomide yeni bir başarı hikayesi yazmayı geciktirdi.

Türkiye'nin uzun vadeli ekonomi politikalarını oluşturmak ve bunları uygulamak için kaybedeceği vakti yok. Uzun vadeli politikalar ekonomik büyümeyi canlandırmak ve Türkiye'yi daha yüksek refaha

kavuşturacak bir yola sokmak için çok önemli. Uzun vadede Türkiye'nin teknoloji ve üretkenlik seviyesini yukarıya taşımaya ihtiyacı var. Türkiye katma değer artışını sağlamak ve cari açığını azaltmak için imalat sanayiinde yabancı girdilere olan bağımlılığını azaltmak durumundadır. Bunları gerçekleştirebilmek için AR-GE ve inovasyonu daha fazla teşvik etmeli, üniversiteler ve iş dünyası arasındaki bağlantıyı güçlendirmeli, iş ortamını iyileştirmeli, finansal enstrümanlarını çeşitlendirmeli ve eğitim sisteminin kalitesini artırmalıdır. Türkiye ayrıca teknoloji açığını kapatmak için yüksek teknoloji alanında daha fazla doğrudan yabancı çekebilmelidir.

Türkiye'nin ekonomik hedeflerine ulaşabilmesi için bu yapısal reformları ve uzun vadeli politikaları gerçekleştirmesi gerekmektedir. Bunun için de Türkiye'nin siyasi istikrar, güçlü yürütme, hızlı ve etkin karar alma mekanizması ve devlet kurumları arasında daha iyi bir koordinasyona ihtiyacı var. Yeni yönetim sistemi böyle bir ortamı sağlaması açısından önemli bir fırsat vaat etmektedir.

TÜRKİYE'NİN KÜRESEL EKONOMİDEKİ ROLÜ

Cumhurbaşkanlığı sistemi Türkiye'nin küresel ekonomideki rolü açısından da kritik bir öneme sahiptir. Türkiye 2000'lerin hemen başında bir IMF ülke şefinin ağzından içine bakar bir durumdaydı. Siyasi istikrar ve kararlı bir şekilde uygulanan ekonomi politikalarının sayesinde IMF'ye olan bütün borçlar ödendi. Bununla birlikte IMF'de yaşanan son reformlar sonrasında Türkiye ve bazı önemli gelişmekte olan ülkeler ile birlikte IMF yönetimiindeki söz hakkını artırmayı belli ölçüde başardı. Gelişmekte olan ülkelerin küresel ekonomideki payı arttıkça IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kurumların yönetimi ile ilgili güç kayması yaşanacak. Bununla birlikte Bretton Woods Sistemi'nin kalıntıları olan bu tip kurumların değişen küresel ekonomik yapının sorunlarına tam olarak çözüm üretememesi gelişmekte olan ülkeleri farklı alternatiflere yönlendirmektedir. Çin önderliğinde kurulan ve Türkiye'nin de kurucu ortağı olduğu Asya ve Altyapı Yatırım Bankası (Asian Infrastructure Investment Bank-AIIB) bu duruma bir örnektir. Uluslararası

arenada bu tip kapsayıcı ve çözüme yönelik olarak pratik hareket edebilecek kurumların gelecek dönemde sayısının artması çok da sürpriz olmayacaktır.

Uluslararası ticaret sisteminde de önümüzdeki yıllarda büyük değişimlerin yaşanması kuvvetle muhtemeldir. Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği'nden ayrılması, Donald Trump'ın ABD başkanı olması ve AB'de artan antiliberal söylemler mevcut uluslararası ticaret anlaşmalarını ve Dünya Ticaret Örgütü'nün geleceğini önemli ölçüde etkileyecektir. Uluslararası ticaret sisteminin geleceğine ilişkin pazarlıklar uzun bir süreden sonra yeniden sertleşecektir. İşte böyle bir küresel ortamda Türkiye'nin uluslararası ekonomik kurumlar ve ticaret sisteminde yaşanacak değişimde kendisine daha iyi bir konum elde edebilmesi için içeride siyasi istikrarsızlıklarla boğuşmaması ve zayıf bir siyasi iradeye sahip olmaması gerekmektedir.

Türkiye'nin son yıllarda küresel ekonomide önemli bir pozisyon elde ettiği bir başka alan enerjidir. Küresel ekonomik büyümenin zayıf seyrettiği ve geleneksel enerji kaynaklarının geleceği ile ilgili endişelerin arttığı bir dönemde doğudaki enerji kaynaklarının batıya taşınması çok büyük önem arz etmektedir. Türkiye hem coğrafi konumu hem de Rusya, İran, Azerbaycan ve Katar gibi büyük enerji ülkelerinin hemen hepsi ile pazarlık masasına oturabilen ender ülkelerden biri olma avantajından dolayı enerji arz güvenliğini sağlamada önemli bir aktör. Bu tip enerji projelerinin çok uzun vadeli projeler olması bu projelerin takibini günlük siyasi mevzuların arasından sıyrılarak gerçekleştirebilecek bir siyasi iradeyi zorunlu kılmaktadır. Böyle bir takibin koalisyon hükümetleri zamanında veya cumhurbaşkanı ile başbakanın çatıştığı bir ortamda gerçekleşmesi oldukça güç olacaktır.

Siyasi istikrarın öngörülebilir politikaları ve güçlü siyasi iradenin teminat altına alınmasının küresel ekonomi perspektifinden bir başka önemli tarafı da Türkiye'nin yardım elini kendisine ihtiyaç duyan daha geniş bir coğrafyaya uzatabilecek bir ortamın oluşmasına katkı sağlayacak olmasıdır. 1990'ların başında kurulmasına rağmen bundan on yıl öncesine kadar insanların çoğunun adını bile duymadığı Türk İşbirliği ve

Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) bugün dünyanın en önemli dış yardım donörlerinden biri haline geldi. Türkiye insani dramlara karşı kendi çıkarlarını öncelmeden “insancıl” çözüm önerileri sunmaya çalışan ender ülkelerden birisidir. Türkiye’nin bu görevini genişleterek sürdürebilmesi de güçlü bir yönetim sistemine sahip olması ile bir hayli ilintilidir.

SONUÇ

Kalkınma merdiveninin daha üst basamaklarına hızlı bir şekilde çıkmak için Türkiye’nin sistematik, öngörülebilir, koordineli ve kararlı bir şekilde yapısal

reformlar ve uzun vadeli politikalar uygulaması gerekmektedir. Kasım 2019’da yürürlükten kalkacak mevcut sistemin bunları sağlaması mümkün değildir. Türkiye ekonomik gelişme sürecini hızlandırarak sadece kendi ekonomik gücünü artırmayı değil küresel ekonomik yapıyı az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin de daha fazla söz hakkı olduğu kapsayıcı bir hale getirmeyi amaçlayan bir ülkedir. Türkiye’nin bu amaca ulaşabilmesi için yeni bir yönetim sistemine ihtiyacı vardı. 16 Nisan Anayasa referandumunda onaylanan Cumhurbaşkanlığı sistemi bu ihtiyaçlara cevap üretebilecek değerli bir fırsattır.